

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ**

POLİS AKADEMİYASI

**“DAXİLİ İŞLƏR ORQANLARININ İNZİBATİ FƏALİYYƏTİ”
KAFEDRASI**

“İnzibati hüquq” fənni üzrə

M Ü H A Z İ R Ə

(əyani təhsilalanlar üçün)

Mövzu № 3. “İnzibati hüquq normaları”

Vaxt: 4 saat

Mühazirə: 2 saat

Seminar: 2 saat

Tərtib etdi: “DİO-nun inzibati fəaliyyəti” kafedrasının rəisi, polis polkovniki, h.ü.f.d., dosent Rafiq Nəcəfzadə

Mühazirə kafedranının iclasında müzakirə olunmuş və təsdiq edilmişdir.

Protokol № _____ 2016-cı il

Dəyişiklik və əlavə edilib: _____ 2018-ci il.

Əlavə edilib: _____ 2019-cu il.

Dəyişiklik edilib: _____ 2020-ci il.

Bakı – 2016

Mövzu № 3. İnzibati hüquq normaları

Plan:

Giriş

1. İnzibati-hüquqi tənzimləmə mexanizminin anlayışı və elementləri.
2. İnzibati hüquq normalarının anlayışı və quruluşu.
3. İnzibati hüquq normalarının növləri.

Nəticə

İstifadə və tövsiyə edilən mənbələr:

1. “Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası”. Bakı, Qanun-2016.
2. “Polis haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2015.
3. “Vətəndaşların müraciətləri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2015.
4. “Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi”. Bakı, 2016.
5. “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Qanunu. Bakı, 2015.
6. “Vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını pozan qərar və hərəkətlərdən (hərəkətsizlikdən) məhkəməyə şikayət edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 1999.
7. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 iyun 2012-ci il tarixli 648 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Yerli icra hakimiyyətləri haqqında Əsasnamə.
8. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 sentyabr 2003-cü il tarixli 935 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair Təlimat”.
9. DİN-in 03 noyabr 2011-ci il tarixli 680 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Tərəfdarlıq və ya hazırlanan cinayət və hadisələr barədə məlumatların qəbulu, qeydiyyatı və baxılması qaydaları haqqında Təlimat.
10. DİN-in 03 fevral 2018-ci il tarixli Q5-001-18 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Daxili işlər orqanlarında və Daxili Qoşunlarda vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında Təlimat.
11. Dərslik. “İnzibati hüquq” Abduləli Abdullayev, Fəxrəddin Nağıyev. Bakı 2008.
12. Dərslik. “Административное право”. Abduləli Abdullayev, Fəxrəddin Nağıyev. Bakı, 2008.
13. Dərs vəsaiti “İnzibati hüquq” ümumi hissə. Vaqif Abışov, Aleksandr İsmayılov, Rafiq Nəcəfquliyev. Bakı, MBM mətbəəsi, 2014.
14. Dərslik. “İnzibati hüquq” Rafiq Nəcəfquliyev. Bakı, 2018.
15. İdarə Hukuku Dersləri. Kemal Gözler. Üçüncü Baskı. Bursa 2005.
16. Берлач А.И. Административное право Украины: Учеб. Пос., Университет “Украина”, 2005., 472 с.
17. Dərslik. «Административное право» D.N. Вахра, V.B. Россински, Y.N. Стариков. Москва 2005.
18. Учебное пособие. Административное право. Мазурин С.Ф., Прокофьев. СПб, 2019. – 312 с.

19. Актуальные проблемы административного права и административного процесса: Сборник научных статей / Отв. ред. М. А. Штатина. — М.: РГУП, 2017. — 280 с.

20. Administrative law by the late Sir William Wade and Christopher Forsyth. Great Clarendon Street, Oxford, United Kingdom-2014.

21. <http://www.e-qanun.az>

22. <http://www.preslib.az>.

Giriş

Azərbaycan Respublikasının hüquq sistemində inzibati hüququn mahiyyəti, sosial təyinatı və rolu barədə məlumatları əldə etmək onu təşkil edən hüquq normalarının təhlilini aparmaqla daha da asanlaşır.

Məlumdur ki, hüquq norması təyinatı baxımından müəyyən davranış qaydasıdır. Bu normalara əməl olunması üçün müxtəlif növ təşkilati, izahedici və həvəsləndirici vasitələrdən istifadə olunur. Hüquq normasına riayət etməyənlərə qarşı hüquqi məcbur etmə tədbirləri qismində intizam, inzibati və cinayət məsuliyyəti tətbiq olunur. Qeyd edilən xüsusiyyətlər bütünlükdə inzibati hüquq normalarına da aid edilir.

Hüquq elmində bir mənalı olaraq qəbul edilən yanaşmalardan biri də budur ki, hüquq normasının bilavasitə tənzimləyici funksiyasının (vəzifəsinin) yerinə yetirilməsi üçün onun bütün struktur elementlərinin mövcudluğu zəruridir. Bəzən isə inzibati hüququn mənbələri olan bir sıra normativ hüquqi aktların məzmunun təhlilində hüquq normasının hər üç elementini görmürük.

“Normativ hüquqi aktlar” haqqında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununa əsasən, icra hakimiyyəti subyektlərinə normativ hüquqi aktlar qəbul etmək hüququ verilmişdir. Adı çəkilən konstitusiyaya qanununa əsasən, fərman və ya digər normativ hüquqi akt qanunla ziddiyyət təşkil etdikdə qanun tətbiq edilir.

Qanunvericinin mövqeyindən aydın olur ki, icra hakimiyyəti sisteminə daxil olan səlahiyyətli orqanlar tərəfindən qəbul olunan normativ hüquqi aktların normaları hüquqi qüvvəsinə görə konstitusiyaya, konstitusiyaya qanunları, həmçinin qanunların normalarına nisbətdə aşağı qüvvəli hesab olunur. Başqa sözlə desək, icra hakimiyyəti subyektləri tərəfindən qəbul edilmiş inzibati hüquq normaları konstitusiyaya və qanun normalarına münasibətdə “ikinci dərəcəli” sayılır. Bunun səbəbi axırıncıların hüquqi əhəmiyyətinə görə ilkin xarakterə malik olması və icra hakimiyyəti subyektləri tərəfindən qəbul edilən inzibati hüquq normalarının birincilərdən yaranmasıdır.

Yuxarıda qeyd edilənlər (tam olaraq) mühazirə planı əsasında suallara aydınlıq gətirilməklə sahəvi qanunlar və digər normativ hüquqi aktların müddəalarının təhlil edilməsi yolu ilə sizlərə izah ediləcəkdir.

Sual 1. İnzibati-hüquqi tənzimləmə mexanizminin anlayışı və elementləri

İnzibati-hüquqi tənzimləmə mexanizmi dedikdə, dövlətin məqsəd və vəzifələrinə müvafiq olaraq dövlət idarəetmə sistemində icra hakimiyyətinin həyata keçirilməsi sahəsində yaranan, dəyişən və xitam olunan ictimai münasibətlərə təsir edən inzibati hüquqi vasitələr sistemi başa düşülür.

İnzibati-hüquqi tənzimləmənin məzmunu aşağıdakılarda ifadə edilir:

- idarəetmə sahəsində daha məqsəduyğun münasibətlərin təsis edilməsi və qaydaya salınması;
- hüquqla tənzimlənən idarəetmə münasibətlərinin mühafizəsi;
- cəmiyyətdə obyektiv inkişaf qanunauyğunluqlarına uyğun olan yeni ictimai münasibətlərin yaradılması və inkişafı;
- müasir şəraitə uyğun gəlməyən ictimai münasibətlərin dövlət idarəetmə sahəsindən çıxarılması.

İnzibati-hüquqi tənzimləmə dedikdə, idarəetmə münasibətlərinin mahiyyətinə görə qaydaya salınması, inzibati hüquq normaları vasitəsilə ilə bu münasibətlərin iştirakçılarının hüquq və vəzifələrinin təyin edilməsi başa düşülür.

İnzibati-hüquqi tənzimləmə mexanizminin elementlərinə aiddir:

1. inzibati hüquq normaları;
2. inzibati hüquq normalarının izahedici aktları;
3. inzibati hüquq normalarının tətbiqetmə aktları;
4. inzibati hüquq münasibətləri.

İnzibati hüquq normalarının təhlili prosesində onların bəzi xüsusiyyətlərinin nəzərə çatdırılması zərurəti yaranır. Belə ki, hüquq icraetmə (hüquq tətbiqetmə) və hüquq təyinetmə (hüquqyaradıcılığı) arasındakı qarşılıqlı nisbət mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Hüquq elmindən məlumdur ki, istənilən hüquq norması hüquqyaradıcılığı aktıdır və inzibati hüquq normaları da buraya aid edilir. Qüvvədə olan qanunvericiliklə icra hakimiyyəti sisteminə daxil olan bəzi subyektlərə hüquq normaları qəbul etmək səlahiyyəti verilmişdir. Daha dəqiq desək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 148-ci maddəsinin məzmunundan aydın olur ki, Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sisteminə daxil olan aktlar sırasına mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktları da daxildir. Qeyd edilməlidir ki, “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanununun 20-ci maddəsi “Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktları” adlanır. Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktları Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktları ilə nəzərdə tutulmuş hallarda və hədlərdə, yalnız Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktları ilə onların səlahiyyətlərinə aid edilmiş məsələlər üzrə qəbul edilə bilər.

Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktları qərarlar formasında qəbul edilir. Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən qəbul edilən təlimatlar, əsasnamələr, nizamnamələr və qaydalar qərarlarla təsdiq edilir. Məsələn: DİN-in 03 noyabr 2011-ci il tarixli 680 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Tərədilmiş və ya hazırlanan cinayət və hadisələr barədə məlumatların qəbulu, qeydiyyatı və baxılması qaydaları haqqında Təlimat”; DİN-in 16 may 2012-ci il tarixli 6 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Nəqliyyat vasitələrinin texniki vəziyyətinə və onların təhlükəsiz hərəkətinin təmin edilməsinə Dövlət Yol Polisinin nəzarəti qaydaları barədə Təlimat”; Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin 22 dekabr 2011-ci il tarixli 1 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəlik və konsulluqlarında notariat hərəkətlərinin aparılması qaydaları haqqında Təlimat” və s.

Qanunvericinin mövqeyinə əsasən, normativ hüquqi akt mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən qəbul olunduqda bu normativ hüquqi aktın istinad etdiyi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktı göstərməli və həmin aktın icrası məqsədi ilə qəbul olunduğu qeyd edilməlidir. Məsələn: “Yol-patrul xidməti haqqında Təlimat”ın təsdiq edilməsinə dair DİN-in 19 yanvar 2012-ci il tarixli 2 nömrəli Qərarında “Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2001-ci il 30 iyun tarixli 518 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi haqqında Əsasnamə”nin 4.1.9-cu yarım bəndinin icrasının təmin edilməsi göstərilir.

Qeyd edilməsi zəruridir ki, Azərbaycan Respublikasının hüquq sisteminin əsasını təşkil edən qanunların tələblərinin konkret şəraitlərə tətbiq edilməsindən ibarət olan fəaliyyət inzibati hüququn məzmununa xasdır. Bu baxımdan inzibati hüquq normaları idarəetmə xarakterli ictimai münasibətlərin tənzimləyicisi kimi, dövlət idarəetmə sahəsində hüquq tətbiqetmənin əsas hüquqi formalarından biri kimi xarakterizə olunur. Bu onu deməyə əsas verir ki, inzibati hüquq normaları məzmunca “ikili hüquqi yük” daşıyır. Daha dəqiq desək, inzibati hüquq normaları vasitəsilə həm hüquqyaratma, həm də hüquqtətbiqetmə həyata keçirilir. Mahiyyətinə görə inzibati hüquq normalarının hüquqyaratma forması hüquq tətbiqetmə (icraetmə) məqsədi daşıyır. Belə ki, icra hakimiyyəti subyektlərinin normativ aktları qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun olaraq qanunların icrası məqsədi ilə qəbul edilir. Məsələn: 01 sentyabr 2000-ci il tarixdən qüvvəyə minmiş Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin DİN-in polis orqanlarında icrası (cinayətlər haqda məlumatların qəbulu, qeydiyyata və baxılması ilə əlaqədar) üçün daxili işlər nazirinin 03 noyabr 2011-ci il tarixli 680 nömrəli Qərarı ilə “Tərədilmiş və ya hazırlanan cinayət və hadisələr barədə məlumatların qəbulu, qeydiyyata və baxılması qaydaları haqqında Təlimat təsdiq edilmişdir.

Sualı yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdik ki:

Hüquqi tənzimləmə mexanizmi ictimai münasibətlərin tənzimlənməsində universal vasitə rolunu oynayır. Onların bir növü olan inzibati hüquqi tənzimləmə mexanizmi müəyyən elementlərdən təşkil olunmuşdur.

İnzibati hüquqi tənzimləmə mexanizminin elementlərinə aiddir:

- inzibati hüquq normaları;
- inzibati hüquq normalarının izahedici aktları;
- inzibati hüquq normalarının tətbiqetmə aktları;
- inzibati hüquq münasibətləri.

Sual 2. İnzibati hüquq normalarının anlayışı və quruluşu

Dövlət idarəetməsi və icra hakimiyyəti mexanizminin fəaliyyət göstərdiyi sahədə yaranan ictimai münasibətlərlə yanaşı, inzibati hüquq normaları ilə qanunverici hakimiyyət və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarında idarəetmə xarakterli təşkilatdaxili münasibətlər, həmçinin dövlət qulluğu ilə bağlı yaranan münasibətlər də nizama salınır.

Dövlət idarəetmə funksiyalarının həyata keçirilməsi ilə bağlı ictimai təşkilatlara xüsusi səlahiyyətlər verildikdə, yaranan ictimai münasibətlər də inzibati hüquq normaları ilə nizama salınır.

İnzibati hüquq normalarının vəzifələrinə aiddir:

- dövlət idarəetmə sisteminin müxtəlif elementlərinin tənzimlənməsi;
- idarədən və idarəolunan sistemlər arasında yaranan daha məqsəddə uyğun və elmi cəhətdən əsaslan- dırılmış qarşılıqlı münasibətlərin möhkəmləndirilməsi;
- idarəetmənin müxtəlif sahələrində dövlət orqanlarının idarə, müəssisə, təşkilat və vətəndaşlarla qarşılıqlı əlaqələrinin və idarəetmənin müxtəlif sahələrində əlaqələrin tənzimlənməsi.

Qeyd edilməlidir ki, inzibati hüquq normaları inzibati hüquq sahəsinin predmetini təşkil edən bütün ictimai münasibətləri tənzimləyir.

İnzibati hüquq norması - dövlət idarəetməsi və icra hakimiyyəti mexanizminin fəaliyyəti sahəsində yaranan, dəyişən və xitam olunan ictimai münasibətləri tənzimləmə məqsədi ilə dövlət tərəfindən müəyyən edilən davranış qaydasıdır.

İnzibati hüquq norması digər hüquq sahələrinin normaları kimi müvafiq quruluşa malikdir. İnzibati hüquq normasının quruluşu dedikdə, onu təşkil edən elementlərin vəhdəti və onların qarşılıqlı əlaqədə olması başa düşülür.

İnzibati hüquq norması quruluşca üç elementdən ibarətdir. Həmin elementlərə aiddir:

- hipoteza;
- dispozisiya;
- sanksiya.

Hüquq nəzəriyyəsinə əsasən, hipoteza (ehtimal) normada əks olunan qaydanın hansı faktiki şəraitdə realizəsini özündə ehtiva edir.

Hipoteza - inzibati hüquq normasının quruluşunun bir elementi kimi, özündə normanın realizəsinin faktiki şərtlərini əks etdirir. Adı çəkilən struktur elementi özündə bilavasitə təsir etdiyi ictimai münasibətləri əks etdirir və bu təsir nəticəsində konkret hüquq münasibətini yaradır.

İnzibati hüquq normalarının hipotezasında nəzərdə tutulan şərtlər inzibati hüquq münasibətlərini yaradan, dəyişən və ləğv edən hüquqi faktlardır. Məsələn: Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 29 noyabr 1994-cü il tarixli 928 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının şəxsiyyət vəsiqəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiqi haqqında Əsasnamə"nin 2-ci bəndinə əsasən, "... Azərbaycan Respublikasının hər bir vətəndaşı 16 yaşına çatdıqdan sonra... bir ay ərzində Qanunla müəyyən edilmiş qaydada şəxsiyyət vəsiqəsi almalıdır...". Bununla yanaşı, "Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyət vəsiqəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 14 iyun 1994-cü il tarixli Qanununun 1-ci maddəsinə əsasən, "...hər bir vətəndaş... şəxsiyyət vəsiqəsini möhkəm saxlamağa borcludur...". Nəzərə almaq lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 566-cı maddəsinə əsasən, polis orqanlarına səlahiyyət verilir ki, şəxsiyyət vəsiqəsini, dənizçinin şəxsiyyət sənədinin, əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasının ərazisində müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün sənədlərinin itirilməsinə görə təqsirkarı

inzibati məsuliyyətə cəlb etsin. Bu halda şəxsin 16 yaşa çatması (hadisə) və maddənin dispozisiyasında nəzərdə tutulan sənədin (şəxsiyyət vəsiqəsinin və s.) itirilməsi (hərəkət) hüquqi fakt kimi çıxış edir.

İnzibati hüquq normasının hipotezası “mütləq-müəyyən” ola bilər. Burada qaydanı rəhbər tutmağa əsas verən faktın olması dəqiq göstərilir. Məsələn: Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 16-cı maddəsi müəyyən edir ki, “...16.1. İnzibati xəta törədərkən on altı yaşlı tamam olmuş fiziki şəxslər inzibati məsuliyyətə cəlb olunurlar...”. İnzibati hüquq normasının hipotezası “nisbi müəyyən” də ola bilər. Həmin variantda bu və ya digər vəziyyət yaranarsa, müəyyən qaydada hərəkət etmək lazımdır və ya müəyyən hərəkət etmək olar.

Hüquq ədəbiyyatında və müxtəlif normativ hüquqi aktlarda hipotezanın üç növü nəzərdə tutulur:

- sadə (bir şərt (şərait) müəyyən edildikdə);
- mürəkkəb (iki və daha çox şərt (şərait) müəyyən edildikdə);
- alternativ (bu və ya digər hallardan asılı olaraq davranış qaydası müəyyən edildikdə).

Hüquq tətbiq etmə prosesində inzibati hüquq normasının hipotezasının müəyyən edilməsi üçün müvafiq normanın məzmununda müstəqil söz kimi “əgər”, yaxud sözün sonunda “sa, sə”, “dıqda, dikdə, duqda, dükdə” sözlərini tapmaq tövsiyə olunur. Məsələn: İXM-in 342.1.6-cı maddəsinə əsasən, nəqliyyat vasitəsinin təkərlərində və ya banında yol örtüyünü zibilləyən palçıq varsa, yaxud onlardan yanacaq-sürtkü materiallarının, kimyəvi maddələrin, tikinti və digər materiallarının axması olarsa, onlarla örtüyü təkmilləşdirilmiş yollarda hərəkət etməyə görə; İXM-in 327.2-ci maddəsinin qeydində 2-ci hissəyə əsasən, sürücülük vəsiqəsi idarə etdiyi nəqliyyat vasitəsinin kateqoriyasına uyğun olmayan sürücü İXM-də nəzərdə tutulmuş balla qiymətləndirilən xətaləri törətdikdə, o, nəqliyyat vasitəsinə idarə etmə hüququ olmadan nəqliyyat vasitəsinin idarə edilməsinə görə inzibati məsuliyyətə cəlb edilir və ona törətdiyi xətaya müvafiq bal təyin edilir; İXM-in 447-ci maddəsinə əsasən, mal satan və ya əhaliyə xidmət göstərən təşkilatlarda, həmçinin ticarət (xidmət) sahəsində fərdi sahibkar kimi qeydə alınmış şəxslər tərəfindən malın (xidmətin) ölçüsünə, çəkisinə, hesabına, habelə istehlak xüsusiyyəti və ya keyfiyyətinə dair istehlakçıların aldadılmasına görə, bu az miqdarda olduqda.

Hüquq nəzəriyyəsinə əsasən, dispozisiya (sərəncam) hüquq normasının hipotezasında nəzərdə tutulmuş şərtlər olduqda, davranışın necə ola biləcəyini və olmalı olduğunu əks etdirən elementdir.

Dispozisiya - inzibati hüquq normasının mərkəzi hissəsi olub, tövsiyə edilən, icazə verilən və ya qadağan edilən davranış qaydasının özüdür.

İnzibati hüquq normalarının dispozisiyası göstəriş, vəzifə, həmçinin qadağa və məhdudiyət kimi şərh olunur. İnzibati hüquq normalarında vəzifə və hüquq müəyyən edən dispozisiyalara nisbətən az təsadüf edilir.

Dispozisiyanın izahından asılı olmayaraq, o həmişə hüquq və vəzifələrin qırılmazlığını, qarşılıqlı əlaqəsini nəzərdə tutur, eləcə də subyektlərin özlərini necə aparmalı olduqlarını və apara biləcəklərini müəyyən edir.

Dispozisiyanın 4 növü fərqləndirilir:

1. Sadə - davranışın bu və ya digər birmənalı variantını əks etdirən dispozisiya (məs, İXM, mad. 358 – “İş görülərkən qaz (neft) kəmərlərinin zədələnməsi”; mad. 367- “Ümumi istifadəli avtomat telefonlarının zədələnməsi”);

2. Təsviri - müxtəlif xüsusiyyətlərlə, əlamətlərlə və anlayışlar sistemi ilə davranış qaydasını qısaca və dürüst ifadə edən dispozisiya (məs, İXM, mad. 510 – “Xırda

xuliqanlıq”; mad. 525 – “Qumar oyununda iştirak etmə”; mad. 517 – “Fövqəladə vəziyyət rejimi tələblərinin pozulması”);

3. Göndərici - bu halda davranış qaydasının özü həmin normada göstərilir və istifadəçi həmin normativ hüquqi aktın digər normasında göstərilən davranış qaydasına göndərilir (məs, İXM mad. 338 – “Piyadalar və yol hərəkətinin başqa iştirakçıları tərəfindən yol hərəkəti qaydalarının pozulması” və İXM mad. 332.3. - “Bu Məcəllənin 332.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş xətanın inzibati tənbeh almış şəxs tərəfindən inzibati tənbeh vermə haqqında qərar qüvvəyə mindiyi gündən bir il ərzində təkrar törədilməsinə və ya nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ məhdudlaşdırılmış şəxs tərəfindən nəqliyyat vasitəsinin idarə edilməsinə görə-....”);

4. Blanket - bu dispozisiya növündə digər hüquq mənbələrinə istinad etmək vacib şərtidir (məs, İXM mad. 272.1. - Balıq və digər su bioresurslarının mühafizəsi qaydalarının pozulmasına görə...”; mad.357 – “Magistral boru kəmərlərinin mühafizəsi qaydalarının pozulması”.

Hüquq nəzəriyyəsinə əsasən, sanksiya (tənbeh) - hüquq normasının dispozisiyasında nəzərdə tutulmuş qaydaları pozana qarşı müvafiq dövlət təsir (məcburiyyət) tədbirlərinin tətbiq edilə biləcəyini əks etdirən elementdir.

Sanksiya inzibati hüquq normasının struktur elementi kimi özündə hüquq normasını pozana (müvafiq tələblərə riayət etməyən və ya göstərişləri icra etməyən) qarşı tətbiq edilən təsir tədbirlərini əks etdirir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, sanksiya istənilən inzibati hüquqi təsir formasını deyil, yalnız hüquqpozma ilə əlaqədar tətbiq olunan və həmin normada nəzərdə tutulmuş təsir formasını özündə əks etdirir. Buna görə inzibati - xəbərdar etmə tədbirləri (karantin elan edilməsi, sərhəd buraxılış məntəqəsindən keçidin məhdudlaşdırılması, su basmış, zəlzələ olmuş yerin dövrəyə alınması və s.) sanksiyaya aid edilməməlidir. Belə ki, qeyd edilənlər hüquqpozmaların (inzibati xəta) törədilməsi ilə əlaqədar tətbiq edilmir. Barəsində danışılan inzibati - xəbərdar etmə tədbirləri hüquq normasının sanksiyasında deyil, dispozisiyasında göstərilir.

İnzibati hüquq nəzəriyyəsində sanksiyanın üç növü fərqləndirilir:

1. Mütləq-müəyyən. Burada tənbehin dəqiq növü və yaxud miqdarı göstərilir (məs, *İXM. mad. 319.1.* “Şəhərdaxili (rayondaxili) sərnişin daşımaları yerinə yetirən avtobusda sərnişin biletsiz getməsinə görə” - 5 manat məbləğində cərimə edilir; *İXM. mad. Maddə 324.1.* “Xüsusi razılıq (lisenziya) olmadan avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişin və yük daşınmasına görə” - 100 manat məbləğində cərimə edilir.

2. Nisbi-müəyyən. Burada tənbehin “aşağı” və “yuxarı” həddi, yaxud “yuxarı” həddi müəyyən edilir (məs, *İXM. mad. 332.5.* “Ümumi istifadədə olan nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ olmadan belə nəqliyyat vasitəsinin sərnişin daşımaqla idarə edilməsinə görə” - 15 gündən 1 ayadək müddətə inzibati həbs tətbiq olunur. *İXM mad. 339.3.* “Sürücülük vəsiqəsinin verilməsi və ya dəyişdirilməsi haqqında ərizəyə baxılmasına, yaxud baxılarkən süründürməçiliyə yol verilməsinə və ya yol hərəkəti qaydaları üzrə nəzəri və nəqliyyat vasitələrini idarə etmə vərdişləri üzrə təcrübi imtahanlara buraxmaqdan əsassız imtina edilməsinə görə” - 200 manatdan 250 manatadək məbləğdə cərimə edilir;

3. Alternativ. Burada tənbehin bir neçə növü göstərilir (məs, *İXM mad. 511* – “Avtoxuliqanlıq, yəni nəqliyyat vasitəsinin sürücüsü tərəfindən ictimai qaydanı və əhalinin dincliyini nümayişkarana şəkildə pozan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən, yol hərəkəti qaydalarının müxtəlif üsullarla davamlı olaraq pozulması ilə müşayiət olunan qərəzli hərəkətlərə görə”- nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ 1 il

müddətinə məhdudlaşdırılmaqla 500 manatdan 750 manatadək məbləğdə cərimə edilir və ya nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ 1 il müddətinə məhdudlaşdırılmaqla işin hallarına görə, pozuntunu törədənin şəxsiyyəti nəzərə alınmaqla, 15 gündən 1 ayadək müddətə inzibati həbs tətbiq olunur”.

Inzibati hüquq sanksiyalarının sistemi çox zəngin inzibati təsir vasitələri ehtiyatına və sanksiyaların növ müxtəlifliyinə malikdir. Burada orqanların və vəzifəli şəxslərin daha məqsədəuyğun və effektiv hesab etdikləri təsir tədbirlərinin tətbiqinə qəbul edilmiş hədlər çərçivəsində imkan verilir.

Hüquq elmində bir mənalı olaraq qəbul edilən yanaşmalardan biri də budur ki, hüquq normasının bilavasitə tənzimləyici funksiyasının (vəzifəsinin) yerinə yetirilməsi üçün onun bütün struktur elementlərinin mövcudluğu zəruridir. Bəzən inzibati hüququn mənbələri olan bir sıra normativ hüquqi aktların məzmunun təhlilində hüquq normasının hər üç elementini görmürük. Məsələn: Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının maddələrində bir qayda olaraq, hipoteza və dispozisiya olur. Göründüyü kimi adı çəkilən normativ hüquqi aktda sanksiya ifadə olunmur.

Qeyd edilməsi zəruridir ki, cinayət qanunvericiliyinin bir sıra maddələrində hipoteza və sanksiya tam həcmdə yazılır, dispozisiya isə ümumi qaydada ifadə olunur. Bu o deməkdir ki, həmin hüquq norması və normativ hüquqi aktın maddələri üst-üstə düşür.

Bir sıra hallarda hüquq normasının elementləri (hipoteza, dispozisiya, sanksiya) faktiki olaraq, müxtəlif normativ hüquqi aktların maddələrində olur. Bu normaların eyni olmayan formalara və ifadə üsullarına malik olması ilə izah olunur. Nəzərə almaq lazımdır ki, göstərilən təqdirdə də normalar öz məntiqi quruluşlarını saxlayırlar.

Normativ hüquqi aktın maddəsi dedikdə, hüquq normasının ifadə forması (üsulu) başa düşülür.

Normativ hüquqi aktların maddələrində hüquq normalarının aşağıdakı ifadə üsulları mövcuddur:

- birbaşa ifadə üsulu (hər üç element mövcud olur);
- göndərici ifadə üsulu;
- blanket ifadə üsulu.

Zənnimizcə, hüquq norması qanunun (idarəetmənin hüquqi aktlarının) maddəsi deyil, məntiqi cəhətdən tamamlanmış davranış qaydasıdır, qanunun maddəsi isə onun ifadə formasıdır.

Inzibati hüququn tənzimləyici rolu inzibati hüquq normalarında aşağıdakı hallarda özünü göstərir:

a) inzibati hüquq normaları icra hakimiyyətinin bütün sisteminin və onun ayrı-ayrı hissələrinin təşkili və fəaliyyətini tənzimləmə xarakterinə malikdir. Məsələn: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 sentyabr 2003-cü il tarixli 935 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş **“Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair Təlimat”** bütün icra hakimiyyəti orqanlarını aidiyyəti fəaliyyətində rəhbər tutulur;

b) inzibati hüquq normaları dövlətin mənafeyinə uyğun olan və dövlət idarəetmə sahəsində bilavasitə fəaliyyət göstərən bütün təşkilatların və şəxslərin davranış qaydalarını (variantlarını) müəyyən edir. Məsələn: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 iyun 2012-ci il tarixli 648 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Yerli icra hakimiyyətləri haqqında Əsasnamə”nin 2.8-ci bəndinə əsasən, yerli icra hakimiyyəti başçısının aparatının, inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklərinin və sahə inzibati

ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklərinin strukturunu və ştat vahidlərinin sayını, yerli icra hakimiyyəti başçısının yanında olan qurumları və onların işçilərinin say həddini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, yerli icra hakimiyyəti başçısının tabeliyində olan hüquqi şəxsləri və onların işçilərinin say həddini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ilə razılaşıdır-maqla Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti müəyyən edir.

İnzibati hüquq normalarının məzmununda hüquqi təbiəti baxımdan aşağıdakı kimi məsələlərə aydınlıq gətirilir:

- zəruri sayılan hərəkətlər;
- hansı hərəkətlərə icazə verilir;
- hansı hərəkətlərdən çəkinmək lazımdır;
- hansı hərəkətlər qadağan edilir;

c) inzibati hüquq normaları dövlət idarəetmə sahəsində fəaliyyət göstərərək, icra hakimiyyəti mexanizminin konstitusion təyinatının effektiv həyata keçirilməsi (təmin edilməsinin) məqsədini daşıyır. Məhz bununla Azərbaycan Respublikasının qanunlarına riayət olunması və onların icrasının həyata keçirilməsi təmin edilir. Nəticə etibarilə vahid dövlət hakimiyyətinin icraedici istiqamətinin mahiyyəti ifadə edilir;

ç) inzibati hüquq normaları dövlət idarəetmə sahəsində lazım sayılan davranışın sərhədini müəyyən edir, həmçinin dövlət intizamının və qanunçuluq rejiminin möhkəmləndirilməsinə xidmət edir.

İnzibati hüquq normalarının bir hissəsinə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında rast gəlmək mümkündür. Bu normalar ilə dövlət idarəetmə fəaliyyətinin əsas istiqamətləri və idarəetmə prosesində yaranan idarəetmə münasibətləri müəyyən edilir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının məzmununda nəzərdə tutulan inzibati hüquq normaları vasitəsilə dövlətin idarəedilməsi mexanizmi təsbit olunub. Məsələn: dövlət idarəetmə prosesində icra hakimiyyətinin təşkili üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin konstitusiya səlahiyyətlərinin bir qismi inzibati hüquq normalarında ifadə olunur. Həmin səlahiyyətlərə aiddir:

- Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilərin təyin edilməsi;
- Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin təsdiqinə təqdim edilməsi;
- Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin razılığı ilə Azərbaycan Respublikasının Baş nazirini vəzifəyə təyin edilməsi, vəzifədən azad edilməsi;
- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin üzvlərini vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi;
- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin istefası haqqında qərarın qəbul edilməsi;
- Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsində icra hakimiyyəti üçün nəzərdə tutulmuş xərclər çərçivəsində mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının yaradılması;
- Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin ali komanda heyətinin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi;
- Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının təşkil edilməsi və onun rəhbərinin təyin edilməsi;
- qanunların imzalanması və dərc edilməsi;
- ümumi və qismən səfərbərlik elan edilməsi, habelə səfərbərlik üzrə çağırılanların tərxis edilməsi və s.

Qeyd edilməsi zəruridir ki, Azərbaycan Respublikasının əksər qanunlarında müxtəlif məzmunlu inzibati hüquq normalarına rast gəlmək mümkündür.

İnzibati hüquq nəzəriyyəsinə əsasən demək mümkündür ki, adı çəkilən hüquq sahəsində normaların iyerarxiyası mövcuddur. Həmin iyerarxiya aşağıdakı kimidir:

- konstitusiya normaları;
- qanun normaları;
- yuxarı və mərkəzi icra hakimiyyəti subyektləri tərəfindən qəbul edilən normativ hüquqi aktların normaları.

Qeyd etdiyimiz kimi, “Normativ hüquqi aktlar” haqqında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanununa əsasən, icra hakimiyyəti subyektlərinə normativ hüquqi aktlar qəbul etmək hüququ verilmişdir. Adı çəkilən konstitusiya qanununa əsasən, fərman və ya digər normativ hüquqi akt qanunla ziddiyyət təşkil etdikdə qanun tətbiq edilir.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktları fərmanla ziddiyyət təşkil etdikdə fərman tətbiq edilir.

Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktları Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə ziddiyyət təşkil etdikdə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı tətbiq edilir.

Qanunvericinin mövqeyindən aydın olur ki, icra hakimiyyəti sisteminə daxil olan səlahiyyətli orqanlar tərəfindən qəbul olunan normativ hüquqi aktların normaları hüquqi qüvvəsinə görə konstitusiya, konstitusiya qanunları, həmçinin qanunların normalarına nisbətə aşağı qüvvəli hesab olunur. Başqa sözlə desək, icra hakimiyyəti subyektləri tərəfindən qəbul edilmiş inzibati hüquq normaları konstitusiya və qanun normalarına münasibətdə “ikinci dərəcəli” sayılır. Bunun səbəbi axırıncıların hüquqi əhəmiyyətinə görə ilkin xarakterə malik olması və icra hakimiyyəti subyektləri tərəfindən qəbul edilən inzibati hüquq normalarının birincilərdən yaranmasıdır (törəməsidir). Qeyd edilənlər deməyə əsas verir ki, icra hakimiyyəti subyektlərinin həm fəaliyyəti, həm onların qəbul etdiyi inzibati hüquq normaları hüquqi təbiətinə görə qanunqüvvəlidir.

Sualı yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdik ki:

İnzibati hüquq norması - dövlət idarəetməsi və icra hakimiyyəti mexanizminin fəaliyyəti sahəsində yaranan, dəyişən və xitam olunan ictimai münasibətləri tənzimləmə məqsədi ilə dövlət tərəfindən müəyyən edilən davranış qaydasıdır. Onun strukturuna aşağıdakı üç element aiddir:

- hipoteza;
- dispozisiya;
- sanksiya.

Sual 3. İnzibati hüquq normalarının növləri

İnzibati hüquq normalarının tənzimləyici istiqaməti və hüquqi məzmunu baxımından fərqləndirilir. Onların fərqləndirilməsi müxtəlif meyarlar əsasında mümkündür. İnzibati hüquq normaları ümumi xarakterə malikdir.

İnzibati hüquq normaları tənzimləmə predmetinə görə iki növə ayrılır:

- a) maddi inzibati hüquq normaları;
- b) prosessual inzibati hüquq normaları.

Maddi inzibati hüquq normaları - inzibati hüquqla tənzimlənən idarəetmə münasibətlərinin iştirakçılarının hüquqlarını, vəzifələrini və məsuliyyətini müəyyən edir (məs, İXM, mad.61 – “Bərəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin hüquqları...” (bunlar “statik” normalar sayılır)). Maddi inzibati hüquqi normalarda hüquqi rejim öz ifadəsini tapır ki, bu rejim çərçivəsində icra hakimiyyəti (dövlət idarəetməsi) fəaliyyət göstərməlidir və tənzimlənən idarəetmə münasibətlərin iştirakçıları hərəkət etməlidir. Bu normalara misal olaraq, müvafiq vəzifəli şəxslərin müəyyən edilmiş vaxtda vətəndaşların şikayətinə baxmaq üçün vəzifələrini müəyyən edən normaları və icra hakimiyyəti sistemində bu və ya digər subyektin səlahiyyətlərinin əsasını müəyyən edən normaları və s. göstərmək olar.

Maddi-inzibati hüquq normaları icra hakimiyyəti subyektlərinin və müxtəlif növ idarəetmə obyektlərinin qarşılıqlı təsirinin əsaslarını, onların qarşılıqlı hüquqi imkanlarını müəyyən edir.

Prosessual inzibati hüquq normaları - maddi normalarda göstərilən hüquq və vəzifələrin həyata keçirilmə qaydaları və məsuliyyətin təyin edilmə qaydasını nəzərdə tutur (məs, İXM mad.106 – İnzibati xəta haqqında işin baxılmağa hazırlanması”). Bunlara “dinamik” normalar da deyilir. Prosesual-hüquqi normalar dövlət idarəetməsinin dinamikasını və onunla bağlı olan idarəetmə münasibətlərini tənzimləyir. Prosesual inzibati hüquq normaları vətəndaşların ərizə və şikayətlərinin qəbulu, baxılması və həll edilməsi qaydalarını, inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın aparılması qaydalarını və s. müəyyən edən normalardır. Onların əsas təyinatı tənzimlənən idarəetmə münasibətləri çərçivəsində maddi inzibati hüquqi normalar ilə müəyyən edilmiş hüquqi vəzifələrin və hüquqların həyata keçirilməsi qaydasını (prosedurasını) müəyyən etməkdir.

Nəzəriyyədə və təcrübədə qəbul olunmuş proses və prosessual fəaliyyət haqqında təsəvvürlərə müvafiq olaraq, onların hüquqi mahiyyətinə diqqət yetirmək məqsədmüvafiqdir. Məsələn: cinayət və mülki mühakimə icraatı prosesində və ya inzibati-yurisdiksiya normalarını (məhkəmədənəknər formada müxtəlif növ inzibati hüquqi mübahisələrin baxılması və həll edilməsi qaydalarını tənzimləyən normalar) qeyd etmək olar. Burada inzibati - yurisdiksiyanın həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmaqla, təşkilatların və şəxslərin davranışına müstəqil hüquqi qiymət vermək üzrə və lazımi hallarda inzibati məcbur-ətmə xarakterli tədbirləri tətbiq etmək üzrə müvafiq idarəetmə orqanlarına mənsub olan səlahiyyətlər (məsələn: inzibati xətalər haqqında işlərin baxılması) müəyyən edilir. Lakin idarəetmə fəaliyyəti yalnız yurisdiksiya ilə bitmir. Dövlət idarəetməsi prosesində geniş istifadə olunan idarəetmə qərarlarının hazırlanması və qəbul edilmiş qərarların qeydiyyatı, icazəvermə və digər funksiyaların da əhəmiyyəti böyükdür. Bu həm də prosessual hərəkətlərdir.

Qeyd olunan əlamətə görə gündəlik idarəetmə fəaliyyətinin bir çox istiqamətlərini qaydaya salan, hər şeydən əvvəl isə idarəetmə aparatının praktiki işini tənzimləyən inzibati-prosessual normaları xüsusi qrupa - inzibati-prosedura normalarına ayırmaq olar. Buna misal olaraq, iclasların rəqlamentini tənzimləyən, onların iş planlarının formalaşmasının əsasını müəyyən edən, qərarların hazırlanması və qəbulu, qəbul edilmiş

qərarların qeydiyyata alınmasını müəyyən edən normaları göstərmək olar. İnzibati hüquq normalarının hüquqi məzmunundan və ya təyinatının xarakterindən asılı olaraq təsnifatı böyük əhəmiyyətə malikdir.

İnzibati hüquq normalarının (hüquqi məzmununun xarakterinə görə) aşağıdakı növləri var:

a) məcbureddici normalar - hər hansı hərəkətlərin görülməsi vəzifəsini müəyyən edir (məs, İXM mad. 133.2.7. : “inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilmiş şikayət və ya protest elan edilir”);

b) qadağanedici normalar - müəyyən hərəkətləri qadağan edir (məs, İXM mad. 227: - “Xırda talama”, mad. 510: - “Xırda xuliqanlıq”);

c) səlahiyyətverici normalar - müəyyən hərəkətlərin görülməsi üçün səlahiyyət verir (məs, İXM mad.529: - “İnzibati cərimə və ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icra edilməməsi” maddəsinin qeydinin 1-ci bəndinə əsasən, Bu Məcəllənin 529.1 -ci və ya 529.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətanı törətmiş şəxs müvafiq cəriməni, dəbbə pulunu (bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş hallarda), 529.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətanı törətmiş şəxs isə müvafiq cəriməni, dəbbə pulunu, nəqliyyat vasitəsinin duracağa gətirilməsinə və onun orada saxlanılmasına görə haqqı inzibati xəta haqqında iş üzrə məhkəmə qərar qəbul edənədək ***ödədikdə*** inzibati məsuliyyətdən azad olunur..);

ç) həvəsləndirici normalar - müvafiq maddi və mənəvi təsir vasitələri ilə idarəetmə münasibətlərinin iştirakçılarının davranışı tənzimləyir (məs, İXM-in 206-cı maddəsinin qeydinə əsasən, satış məqsədi olmadan hazırladığı, əldə etdiyi, saxladığı, daşdığı və ya göndərdiyi şəxsi istehlak miqdarında narkotik vasitələri, psixotrop maddələri könüllü surətdə təhvil verən şəxs bu maddədə nəzərdə tutulan hərəkətlərə görə inzibati məsuliyyətdən azad edilir;

d) məsləhətverici normalar müxtəlif hərəkətlərin görülməsini məsləhət edir.

Qeyd edilməsi vacibdir ki, zamanda təsirinə görə inzibati hüquq normaları aşağıdakı növlərə bölünür:

a) müddətli normalar - onların qüvvədə olma müddəti mövcuddur (məs, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fəvqəladə vəziyyət tətbiq edilməsi barədə fərmanı fəvqəladə vəziyyət aradan qaldırıldıqdan sonra qüvvədən düşmüş hesab olunur);

b) müddətsiz normalar - onlar daim qüvvədədir (məs, yol hərəkəti qaydaları). Adətən onların qüvvədən düşməsi və yaxud dəyişdirilməsi üçün xüsusi bir normativ hüquqi akt qəbul edilməlidir.

Məkanda təsirinə görə inzibati hüquqi normalar aşağıdakı növlərə bölünür:

a) ümumdövlət normaları (məs., Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi);

b) muxtariyyət normaları (məs., Naxçıvan MR Nazirlər Kabinetinin qəbul etdiyi qərarlar);

c) yerli normalar (məs., Bakı şəhər İcra Hakimiyyəti başçısının qərarı);

ç) lokal normalar (məs., DİN-in Polis Akademiyası rəisinin əmri);

d) xüsusi normalar (məs., təbii fəlakət baş vermiş ərazinin miqyasında qüvvədə olan normalar).

Fiziki şəxslərə təsirinə görə inzibati hüquq normaları aşağıdakı növlərə bölünür:

a) bütün vətəndaşlara şamil edilən normalar (məs, pasport sistemi qaydaları);

b) vətəndaşların ayrı-ayrı kateqoriyalarına şamil edilən normalar (hərbi qulluqçular, kursantlar, həkimlər və s.).

Göstərilən normalardan başqa inzibati hüquq sahəsində aidiyyəti normativ hüquqi aktlarda xüsusiləşdirilmiş normalara da rast gəlinir. Tənzimləyici və mühafizəedici normalardan fərqli olaraq, onlar əlavə xarakter daşıyır və məzmunca müəyyən davranış qaydasını müəyyən etmirlər.

Xüsusiləşdirilmiş normaların aşağıdakı növləri mövcuddur:

a) *təsbitəedici normalar* - ümumiləşdirilmiş şəkildə tənzimlənən münasibətlərin müəyyən elementlərini ifadə edir (məs, İXM mad. 31: - *İnzibati tənbeh tətbiq etmənin ümumi qaydası*; mad. 32, 33: - *Məsuliyyəti yüngülləşdirən və ağırlaşdıran hallar və s.*);

b) *definitiv normalar* - hüquqi anlayış və kateqoriyaların elmi ifadə olunmuş təriflərini əks etdirir (məs, İXM mad.12: - *“İnzibati xəta anlayışı”*; mad.13: - *“İnzibati xətanın qəsdən törədilməsi” və s.*);

c) *prinsip normalar* - müəyyən prinsip və vəzifələri əks etdirir (məs, İXM mad. 4: *“Azərbaycan Respublikasının inzibati xətalər qanunvericiliyinin prinsipləri”*; mad. 48: - *“İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın vəzifələri”*).

Bir çox inzibati hüquq normaları yalnız orqan, vəzifəli şəxs, idarə, müəssisə və təşkilatların fəaliyyətini tənzimləyir. Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının qəbul etdikləri aktlar əksər hallarda yalnız təşkilat daxilində qüvvədə olur. Bununla belə bir sıra nazirliklər və dövlət komitələri tərəfindən qoyulan qaydalar sahələrarası xarakter daşıyır və müxtəlif idarə, müəssisə və təşkilatlar tərəfindən (təbəçiliyindən asılı olmayaraq) onlara əməl olunması məcburidir.

Hüquq nəzəriyyəsiindən məlum olduğu kimi, normativ hüquqi aktların qüvvəyə minməsi qaydaları arasında aşağıdakılar daha geniş yayılmışdır:

- normativ hüquqi aktların dərc edildiyi gündən qüvvəyə minməsi;
- normativ hüquqi aktların imzalandığı gündən qüvvəyə minməsi;
- normativ hüquqi aktların özündə göstərilədiyi gündən qüvvəyə minməsi.

Qeyd edilməsi zəruridir ki, Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində normativ hüquqi aktların, o cümlədən də inzibati hüquq normalarını özündə ehtiva edən qanunvericilik aktlarının qanuni qüvvəyə minməsi qaydası “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununda öz əksini tapmışdır. Adı çəkilən Konstitusiyaya qanununda normativ hüquqi aktların qüvvəyə minməsi qaydalarına dair ayrıca müddəə təsbit olunub. Adı çəkilən qanunun 85-ci maddəsi “Normativ hüquqi aktların qüvvəyə minməsi” adlanır. Qanunverici müəyyən etmişdir ki, qanunlar, fərmanlar və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları həmin aktlarda qüvvəyə minmənin daha gec müddəti nəzərdə tutulmadıqda onların rəsmi dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Azərbaycan Respublikasında qanunlar, fərmanlar və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları istisna olmaqla, digər normativ hüquqi aktlar, həmin aktlarda qüvvəyə minmənin daha gec müddəti nəzərdə tutulmadıqda Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinin elektron variantında dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrdə daha artıq müddət müəyyən edilməyibsə, xarici ticarət fəaliyyətini tənzimləyən normativ hüquqi aktda onun dərc edildiyi gündən 30 gün sonra qüvvəyə mindiyi göstərilməlidir. Müstəsna hallarda, beynəlxalq təşkilatların dərhal məlumatlandırılması şərti ilə, xarici ticarət fəaliyyətini tənzimləyən normativ hüquqi akt onda nəzərdə tutulmuş müddətdə qüvvəyə minə bilər.

İnzibati hüquq normalarının müxtəlifliyi onların sistemləşdirilməsi problemini qarşıya qoyur. İnzibati hüquq Azərbaycan Respublikası hüquq sisteminin ən çox sistemləşdirilməmiş sahələrindən biridir .

Bəzən normativ hüquqi aktların dəqiq sistemləşdirilməsi nəzərə çarpmır. Bunlara baxmayaraq, digər hüquq sahələri ilə müqayisədə inzibati hüquq sürətli inkişafı ilə seçilir (daimi dəyişiklikləri, yenidənqurma, modifikasiyası ilə).

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası belə növ işlərin aparılması üçün möhkəm hüquqi baza yaradaraq, icra hakimiyyəti mexanizminin təşkil edilməsi və işləməsi məsələləri üzrə stabil qanunvericiliyin formalaşdırılması, bəzi köhnəlmiş və ziddiyyətli olan bir çox qüvvədə olan inzibati hüquqi normaların tənzimlənməsi məsələlərini də qaydaya salır. Hal-hazıradaq "İnzibati hüquq"un yalnız iki institutu - Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi və Azərbaycan Respublikasının İnzibati Prosesual Məcəlləsi sistemləşdirilmişdir. Bu institutlar özündə inzibati hüququn maddi və prosesual normalarını birləşdirir. Qeyd edilməlidir ki, bu qismən kodifikasiyadır. Əlbəttə, bütün inzibati hüququn kodifikasiyasının mümkünlüyü təcrübi baxımdan çətinidir. Bu baxımdan inzibati hüquq normalarının sistemləşdirilməsi, onların müasir tələblərə, aparılan sosial-iqtisadi islahatlara müvafiq uyğunlaşdırılması problemi mövcuddur. Aydındır ki, bu halda müvafiq inzibati hüquqi normativlərin yenilənməsi və idarəetmə münasibətlərinin inzibati hüquqi tənzimlənməsində olan boşluqların aradan qaldırılması və inzibati hüququn inkorporasiyası tələb olunur.

Qanunvericilik təcrübəsində idarəetmə məsələlərinin həlli müxtəlif hüquq sahələrinin aktlarında sistemə salınmışdır Məsələn: Vergi Məcəlləsi, Gömrük Məcəlləsi və s.

Azərbaycan Respublikasında insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi, fiziki və hüquqi şəxslərin qanuni mənafelərini qorunması, habelə dövlət-vətəndaş münasibətlərində məmnunluğun təmin edilməsi üçün dövlət idarəetmə sistemində istifadə olunan inzibati hüquq normalarının sistemləşdirilməsi həyata keçirilir.

Hüquq normaları insanların davranışına fəal təsir göstərmək və ictimai münasibətləri tənzimləmək üçün qəbul edilir. O insanların davranışına, iradəsinə və şüuruna təsir edir. Hüquqi tənzimlənmə sahəsində insanlar hüquq normalarının tələblərinə uyğun olaraq davranırlar. Vətəndaşların ümumi və fərdi maraqları, eləcə də davranışları ictimai inkişafın tələblərinə uyğunlaşdırılır.

Hüquq normalarının realizəsi onların tələblərinin insanların davranışında təcəssüm etdirilməsidir.

İnzibati hüquq norması - vətəndaşların optimal davranış variantıdır. Lakin bunu fəaliyyətə (həqiqətə) çevirmək üçün inzibati hüququn subyektlərinin davranışlarını inzibati hüquq normasındakı qaydalara tam uyğunlaşdırmaq lazımdır.

İnzibati hüquq normalarının realizəsi dedikdə, inzibati hüquq subyektlərinin inzibati hüquqlar əldə etməsi, istifadə etmələri, hüquqi vəzifələri icra etmələri, vəzifələrə riayət etmələri və inzibati hüquqi normaların tətbiqi kimi qanunauyğun hərəkətləri başa düşülür.

Hüquq nəzəriyyəsində hüquq normalarının realizəsinin aşağıdakı formaları (üsulu) mövcuddur:

- hüquqların həyata keçirilməsi;
- vəzifələrin icrası;
- vəzifələrə riayət etmək;
- hüquq normalarının tətbiqi.

İnzibati hüquq normalarının realizəsinin aşağıdakı formaları mövcuddur:

- ✚ riayət etmə;
- ✚ icra etmə;
- ✚ istifadə etmə;
- ✚ tətbiq etmə.

İnzibati hüquq normalarının riayət etmə formasında realizəsi - hüquq subyektinin inzibati hüquq normalarının tələblərinə könüllü olaraq tabe olması ilə xarakterizə olunmasıdır. Bu normanın mahiyyəti subyektin norma ilə qadağan olunmuş hərəkətlər etməkdən çəkinməsindən ibarətdir. Deməli, riayət etmə subyektin konkret inzibati hüquqi münasibətlərə girmədiyi halda da mümkündür.

İnzibati hüquq normalarının icra etmə formasında realizəsi göstərilən qaydaların (həmin normalarda) yerinə yetirilməsi üzrə hüquq subyektlərinin aktiv qanunauyğun hərəkətlərində ifadə olunmasıdır. Riayət etmədən fərqli olaraq icra etmə subyektlərin "aktiv davranışı" ilə xarakterizə olunur. Müəyyən hallarda "passiv davranış", səhlənkarlıq qeyri-hüquqi davranış kimi də qiymətləndirilə bilər.

İnzibati hüquq normalarının realizəsinin istifadə etmə forması - hüquq subyektləri tərəfindən idarəetmə sahəsində subyektiv hüquqların həyata keçirilməsi ilə bağlı olan qanunauyğun hərəkətlərin həyata keçirilməsindən ibarətdir.

"İcra etməyə" oxşar olan "istifadə etmə" də "aktiv" üsullarla həyata keçirilir, lakin "icra etmə"dən fərqli olaraq, "istifadə etmə" formasında subyektiv hüquqlar realizə olunur. Məsələn: idarəetmə orqanlarının əsasnamələrində nəzərdə tutulmuş hüquqların realizəsi, yalnız hüquqi əhəmiyyətli hərəkətlərin həyata keçirilməsi yolu ilə mümkündür, başqa formada bu barədə danışmaq səhv olar. Həmçinin də vətəndaşın öz soyadını dəyişmək hüququnun reallaşdırılması müvafiq orqana ərizə ilə müraciət etmədən mümkün deyil.

Bundan başqa, birinci iki realizə formasından fərqli olaraq "istifadə etmə"də subyekt inzibati hüquqi normalar ilə ona verilmiş subyektiv hüquqlardan istifadə etmək və ya etməmək barədə müstəqil olaraq özü qərar qəbul edir. İstifadə etmə vasitəsi ilə "səlahiyyətverici inzibati hüquqi normalar" realizə olunur.

Digər realizə formalarından fərqli olaraq, "hüquq tətbiq etmə" "aktiv" yaradıcı, dövlət-hakimiyyət, "təşkilədiçi" xarakter daşıyaraq, səlahiyyətli orqanlar tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş prosessual qaydada həyata keçirilir. İnzibati hüquq normalarının tətbiq edilməsinin mahiyyəti dövlətin səlahiyyətli orqanlarının, ictimai təşkilatların, vəzifəli şəxslərin hərəkətlərinin konkret hüquqi əhəmiyyət daşıyan faktın müvafiq inzibati hüquq normasına uyğunlaşdırılmasından və dövlət-hakimiyyət qərarının qəbul edilməsindən, yəni fərdi-konkret idarəetmə işlərinin və məsələlərinin inzibati hüquqi normalar əsasında həll edilməsindən ibarətdir.

Sosial məzmun baxımından inzibati hüquq normalarının tətbiq edilməsi idarəetmə fəaliyyətinin hüquqi formalarından birini özündə əks etdirir. İnzibati hüquq normalarının tətbiqi dövləti xarakter daşdığı üçün tətbiq etmənin subyektini yalnız "hüquq-tətbiq etmə" səlahiyyətinə malik olan səlahiyyətli orqanlar və vəzifəli şəxslər ola bilər.

İnzibati hüquq normalarının tətbiq edilməsinə qoyulan əsas tələblər qanunilikdən, məqsədyönlükdən, əsaslılıqdan və hüquq tətbiq etmə fəaliyyətinin elmi təşkilindən ibarətdir. Səlahiyyətli orqanlar və vəzifəli şəxslər idarəetməni həyata keçirərkən inzibati hüquqi normaları yalnız onlara verilmiş səlahiyyətlər çərçivəsində və ya onun məzmununa uyğun surətdə tətbiq edə bilərlər. Qanunçuluq, normaların ciddi prosessual qaydada tətbiq olunmasına riayət edilməsini tələb edir. Bu tələb hüquqi normanın dəqiq həyata keçirilməsini təmin edir. Qanunçuluq prinsipi səlahiyyətli orqan və vəzifəli şəxslərin tək hüquqları deyil, həm də onlar tərəfindən inzibati hüquqi normaların tətbiq edilməsi vəzifələrini özündə birləşdirir. Qanunla norma orqana aid edilərsə və bu norma həmin orqan tərəfindən tətbiq edilməzsə, bu qanunçuluğun pozulması olacaqdır. Məsələn: Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin müvafiq xidməti pensiya almaq üçün bütün sənədləri təqdim etmiş vətəndaşa pensiya verməkdən boyun qaçırması.

Əsaslılıq tələbi inzibati hüquq normasının tətbiqinin faktiki əsasına yönəlib. Hüquq tətbiqədən istənilən faktlar deyil, yalnız inzibati hüquq normaları qəbul olunan faktlar maraqlandırılmalıdır. Normanın tətbiq edilməsinin əsaslılığı normanın həm hadisənin özü, həm də yaranmış xarici şərait barəsində düzgün informasiya əsasında tətbiq edilməsindən ibarətdir. Əsaslılıq tələbi məcbur edir ki, hüquq tətbiqədən işin bütün hallarını və yaranmış vəziyyətin hərtərəfli yoxlanılmasından sonra qərar qəbul etsin. Qeyri-hüquqi və şübhəli faktlar işin həll edilməsinin əsası sayıla bilməz və onlar nəzərə alınmamalıdır. Əsaslılıq tələbi qanunçuluqla sıx əlaqədardır. Bu əlaqə, hər şeydən əvvəl, onunla ifadə olunur ki, iş üzrə hüquq tətbiqetmə aktı faktların hərtərəfli və tam təhqiqatı əsasında qəbul olsun, bu qanunçuluğun mütləq tələbidir. İnzibati hüquq normasının tətbiqetmə aktının qanuni olması üçün onun əsaslandırılmış olması tələb edilir. Hüquq tətbiqədən normanın mənasını (məqsədini) və işin faktiki hallarını araşdırdıqdan sonra iş üzrə daha məqsədəuyğun qərar qəbul etməlidir. İnzibati hüquqi normada məqsədəuyğunluq konkret şəraitdə normada göstərilən məqsədə optimal qaydada nail olmağı nəzərdə tutur. Burada qanunçuluq çərçivəsində müəyyən edilmiş məqsədəuyğunluq mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məqsədəuyğunluq hüquq tətbiqədən tərəfindən konkret şəraitin, yaranan vəziyyətin özünəməxsusluğunun, yerini və vaxtını maksimum surətdə nəzərə almağı tələb edir.

Hər hansı ictimai faydalı fəaliyyət kimi hüquq tətbiqetmə də elmi cəhətdən təşkil olunmalıdır. Bu tələbin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, hüquq tətbiqetmə prosesi zamanı, onun həyata keçirilməsində maksimal effektivliyə az qüvvə və vasitələrin sərf olunması ilə nail olunsun.

Hüquq tətbiqetmənin elmi təşkili özündə aşağıdakı elementləri birləşdirir:

- tədbirlərdə (əməliyyatlarda) müxtəlif sistemlər tətbiq edən subyektlər arasında hüquq tətbiqetmə üzrə fəaliyyətin məqsədəuyğun bölüşdürülməsi; - bir sistemin hüquq normalarını tətbiq edən subyektlər arasında hüquq tətbiqetmə səlahiyyətlərinin optimal bölüşdürülməsi; - normaların tətbiq edilmə prosesinin təkmilləşdirilməsi; - bu prosesdə qabaqcıl təcrübə və müasir elmi-texniki vasitələrin istifadəsi.

Hüquq tətbiqetmə prosesinin elmi təşkilində idarəetmə aparatı işçilərinin hüquqi, ümumi, peşəkar və hüquqi mədəniyyətlərinin yüksəldilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Onlar qanunçuluğun əsaslarını bilməli, dövlət orqanlarının səlahiyyətlərinə düzgün sərhəd qoymağı bacarmalıdırlar.

Daxili işlər orqanları üzərilərinə qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı inzibati hüquqi tənzimlənmə mexanizmindən və onun vasitələrindən istifadə edirlər. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda yol hərəkəti təhlükəsizliyinin, icazə sistemi qaydalarına riayət edilməsinin təmin edilməsi və s. üzrə normativ aktlar qəbul edir. Bu aktlar özündə orqanlar, idarələr, təşkilatlar və vətəndaşlar üçün icrası məcburi olan normaları birləşdirir. Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi təşkilatdaxili idarəetmə münasibətlərini tənzimləyən normativ aktlar qəbul edir.

Daxili işlər orqanları və onların vəzifəli şəxsləri funksiyalarını bilavasitə həyata keçirən zaman inzibati hüquqi normaların tətbiqetmə aktlarını öyrənir və inzibati hüquq tətbiqetmə fəaliyyətini həyata keçirirlər. Daxili işlər orqanları və onların vəzifəli şəxsləri inzibati hüququn müxtəlif subyektləri ilə inzibati hüquqi münasibətlərə girirlər. Bu münasibətlər cəmiyyətin iqtisadi, siyasi, təşkilati və hüquqi inkişafı vəziyyəti ilə müəyyən olunur və əsasən demokratik xarakter daşıyır.

Daxili işlər orqanları və vətəndaşlar, həmçinin inzibati hüququn digər subyektləri arasında yaranan inzibati hüquqi münasibətlər, bu münasibətlərin iştirakçılarında hüquq

və vəzifələrin mövcudluğunu nəzərdə tutur. Bir subyektin hüququ ilə digər subyektin vəzifələri uyğunlaşdırılır və sərhədlər dəqiq müəyyən olunur.

Hüquq münasibətləri iştirakçılarının hüquq və vəzifələrinin xarakterindən asılı olaraq bu münasibətlər “hakimiyyət-tabeçilik” və tərəflərin bərabərliyini nəzərdə tutan münasibətlər formasında ola bilər.

“Hakimiyyət-tabeçilik” münasibəti polis əməkdaşı tərəfindən hüquqpozmaların xəbərdar edilməsi, qarşısının alınması və təqsirkarın məsuliyyətə cəlb edilməsi ilə əlaqədar funksiyaların həyata keçirilməsi zamanı yaranır. Həmin hallarda polis əməkdaşı hakimiyyət nümayəndəsi, dövlət hakimiyyət səlahiyyətləri ilə təmin edilmiş şəxs kimi çıxış edir. Daha dəqiq desək, 28 oktyabr 1999-cu il tarixli “Polis haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 7-ci maddəsi “Polisin qanuni tələblərinin icrasının məcburiliyi” adlanır. Həmin maddəyə əsasən, polis əməkdaşı “Polis haqqında” qanunla müəyyən-ləşdirilmiş səlahiyyətləri yerinə yetirərkən dövlət hakimiyyətinin nümayəndəsi kimi çıxış edir. Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan bütün hüquqi və fiziki şəxslər polis əməkdaşının qanuni tələblərini icra etməlidirlər.

Qeyd edilməsi zəruridir ki, “Polis haqqında” qanunun 17-ci maddəsinə əsasən, polis əməkdaşının ümumi hüquqları, 18-20-ci maddələrinə əsasən isə polisin fəaliyyətinin əsas istiqamətləri sahəsində polis əməkdaşının hüquqları müəyyən edilmişdir. Vətəndaş polis əməkdaşının qanuni tələblərinə tabe olmalıdır, əks halda o, Azərbaycan Respublikasının İXM-nin 535-cu maddəsinə əsasən, inzibati məsuliyyətə cəlb oluna bilər.

DİO ilə inzibati hüququn digər subyektləri arasında yaranan bir çox münasibətlər tərəflərin bərabərliyi ilə xarakterizə olunur. Məsələn: vətəndaş öz hüquq və qanuni maraqlarının qorunması üçün polis əməkdaşına müraciət edə bilər. Vətəndaşın bu hüququna, polisin vətəndaş qarşısında onun hüquqlarını qorumaq və pozulmuş hüquqların bərpa edilməsi kimi vəzifəsi dayanır.

Polisin səlahiyyətlərinə aid olan məsələlər üzrə vətəndaşın polisə müraciəti zamanı axırıncının vəzifəsi vətəndaşın müraciətinə baxmaqdan, edilmiş müraciət üzrə qərar qəbul etməkdən və nəticə barədə vətəndaşa məlumat verməkdən ibarətdir. Polisin göstərilən sahədə fəaliyyəti əsasən “Vətəndaşların müraciətləri haqqında” Azərbaycan Respublikasının 25 sentyabr 2015-ci il tarixli Qanunu və Azərbaycan Respublikası DİN-in 03 fevral 2018-ci il tarixli Q5-001-18 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş Daxili işlər orqanlarında və Daxili Qoşunlarda vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında Təlimat vasitəsilə həyata keçirilir.

Göstərilən sahədə polis əməkdaşı tərəfindən bu vəzifələrin yerinə yetirilməməyi və ya lazımi səviyyədə yerinə yetirilməməyi aidiyyəti olaraq intizam, inzibati və ya cinayət məsuliyyətinə səbəb olur.

Suala yekun olaraq qeyd edə bilərik ki:

İnzibati hüquq normalarının realizəsi - inzibati hüquq subyektlərinin inzibati hüquqlar əldə etməsi, istifadə etmələri, hüquqi vəzifələri icra etmələri, vəzifələrə riayət etmələri və inzibati hüquqi normaların tətbiqi kimi qanunauyğun hərəkətləridir.

İnzibati hüquq normaları tənzimləmə predmetinə görə iki növə ayrılır:

- maddi inzibati hüquq normaları;
- prosessual inzibati hüquq normaları.

İnzibati hüquq normalarının realizəsinin aşağıdakı formaları mövcuddur:

- riayət etmə;
- icra etmə;
- istifadə etmə;
- tətbiq etmə.

Nəticə

Mühazirənin mövzusunun planını təşkil edən sualların açıqlanması vasitəsi ilə əldə etdiyiniz nəzəri biliklərin əhəmiyyəti hər birinizin (dövlət idarəetməsində icra hakimiyyətinin həyata keçirilməsinin bir hissəsi olan - ərəzi polis orqanlarında xidmət prosesində) idarəetmənin məqsəd və vəzifələrinin arzuolunan səviyyədə təmin etmək kimi vəzifənin öhdəsindən gəlməyiniz üçün peşəkar zabit kimi formalaşmanıza xidmət edir. Digər tərəfdən isə öz xidməti vəzifələrinizi yerinə yetirən zaman idarəetmənin, dövlət idarəetməsinin və daxili işlər sahəsində idarəetmənin qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsində qanunçuluq və dövlət intizamına ciddi riayət etmiş olacaqsınız.

“Polis haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 3-cü maddəsinə əsasən polisin əsas vəzifələri, 13-cü maddəsinə əsasən isə polis əməkdaşının ümumi vəzifələri, 14-16-cı maddələrində isə polisin fəaliyyətinin hər bir istiqaməti sahəsində polis əməkdaşının vəzifələri müəyyən edilmişdir.

Polis orqanlarının hər bir əməkdaşı, o cümlədən hər biriniz gələcəkdə ali təhsilli hüquqşünas kimi bu mövzu vasitəsi ilə əldə etdiyiniz anlayışlara və əsas müddəalara riayət etməklə, onların tələblərini yerinə yetirməklə birinci növbədə daxili işlər sahəsində idarəetmənin qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsinə, ikinci növbədə isə polis əməkdaşı kimi xidmət göstərəcəyiniz aidiyyəti sahənin qarşısında duran vəzifələrin günün tələbləri baxımından yerinə yetirilməsinə nail olacaqsınız.

Mühazirəni yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdim ki, mühazirə prosesində əldə etdiyiniz nəzəri bilikləri, ümumi anlayışları, əsas müddəaları dərinlən mənimsəməklə və onları təcrübədə düzgün tətbiq etməklə, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 28 dekabr 2006-cı il tarixli 1880 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planı” və 27 dekabr 2011-ci il tarixli 1938 №-li Sərəncam ilə təsdiq edilən “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramı” ilə nəzərdə tutulan tələb və vəzifələrin müasir tələblər baxımında həyata keçirilməsinə nail olacaqsınız.